

SOĞUK SAVAŞIN ARDINDAN YENİ BİR NATO ARAYIŞI

Yard.Doç.Dr.Gülden AYMAN*

Soğuk Savaş sona erdiren olaylar¹, 1952 yılından itibaren eski Varşova Paketi'nin (V.P.) askeri ve ideolojik tehditlerine karşı Batı Avrupa'nın savunmasını üstlenen Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) varlık nedenine ve geleceğine dair soru ve tartışmaları da beraberinde getirmiştir: Avrupa'nın siyasal haritasını köklü bir değişikliğe uğratan bu gelişmeler sonrasında, NATO'nun muhafazasına ve canlandırılmasına mı, yoksa yeni bir güvenlik sistemi yaratacak yeni ittifakların kurulmasına mı çalışılacaktır? Bugüne değin yaşananlar açıkça birincisi üzerinde durulduğunu ortaya koymaktadır. Yepyeni bir uluslararası çevrede eskisinden oldukça farklı misyonlar üstlenmeye ve bunlar çerçevesinde kendisini yeniden yapılandırmaya çalışan NATO, bu süreçte, bir takım önemli kavramsal ve yapısal sorunlarla da karşı karşıyadır. Bu çalışmada kavramsal ve yapısal düzeyde karşılaşılan sorunların açıklanmasına ve bunların pratikte NATO'nun işleyişini nasıl etkilediği veya etkileyebileceğinin tartışılmasına çalışılacaktır.

Soğuk Savaş'la birlikte Avrupa'nın merkez ve çevresi arasındaki stratejik ayırım ortadan kalkmıştır. Soğuk Savaş sürecinde Avrupa'daki olası bir çatışmanın merkezi olan doğu-batı Alman sınır hattı bugün yerini doğu ve güneydeki iki "kriz hattına" bırakmış gözükmektedir. Doğudaki kriz hattı, Kuzey Avrupa'da Almanya ve Rusya arasından Türkiye'ye, Kafkaslara ve Orta Asya'ya doğru inerken, güneydeki kriz hattı, Kuzey Afrika ve Akdeniz'den Orta Asya ve Güney-batı Asya'ya doğru uzanmaktadır².

Her iki istikrarsızlık alanıyla ilgili olarak akla gelebilecek sorunların ilki ve belki

* İ.Ü.S.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü,
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

¹ Almanya'ların birleşmesi, Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması'nın (AKKA) imzalanması, Varşova Paketi'nin ve Sovyetler Birliği'nin dağılması.

² Ronald D. ASMUS, Richard L. KUGLER and F. Stephen LARRABEE, "Building a New NATO" *Foreign Affairs*, September/October 1993, s.29.

de en önemlisi, batılı müttefiklerin buralarda eski V.P. benzeri büyük, güçlü ve o oranda da ittifak üyelerini birarada bulunmaya ve hareket etmeye zorlayan bir tehditle veya tehditlere karşı karşıya olup olmadığıdır. Her iki kriz hattında da batılı müttefiklere doğrudan ve güçlü bir tehdit yönetebilecek yeni bir egemen gücün veya güçler grubunun ortaya çıkması ya da canlanması olasılığı şimdilik oldukça düşük gözükmektedir. Doğudaki kriz hattına bakıldığında, Rusya Federasyonu'nun, sahip olduğu geniş topraklar, yetişmiş insan gücü, endüstriyel taban ve jeopolitik konum itibarıyla büyük bir güç potansiyeline sahip olduğu görülmekle birlikte, karşı karşıya olduğu ekonomik, siyasal ve sosyal sorunlar Rusya'nın kısa ve orta vadede batı ittifakı üyelerini tehdit edebilecek bir role soyunmasını oldukça güçleştirmektedir³. Ayrıca, bugün Rusya'da etkin olan siyasal seçkin grubunun çok daha sınırlı bir takım hedefler peşinde koştuğu da dikkat çekmektedir. Ne açık bir ruslaştırma siyaseti ile Çarlık Rusya'sının canlandırması, ne baskıcı totaliter Sovyetler Birliği'nin yeniden inşa edilmesi ne de Orta Avrupa'da siyasal ve ideolojik baskıya dayalı bir hükümlanlığın tekrar ele geçirilmesi söz konusudur. Yarattıkları istenen daha ziyade, eski Sovyetler Birliği ülkeleriyle sınırlı, ancak, yine de, eski Sovyet blokunu çağrıştıran birtakım unsurlar içermekten de geri kalmayan bir çeşit konfederasyondur⁴. Orta Avrupa ülkeleri bu düzenlemenin hemen yanıbaşında yer almaktaysalar da ne şimdilik Rusya'dan kaynaklanan ciddi bir tehdidin varlığından ne de böyle bir tehdide yönelik algılamalardan söz etmek mümkün görünmektedir. Ancak, bununla, Rusya'nın "arka bahçe" olarak bilinen

³ 1920 ve 1930'larda Almanya'nın, siyasal gözlemcilerin öngöremedikleri bir şekilde yeniden büyük bir güç olarak ortaya çıkışı benzeri bir gelişme Rusya Federasyonu için söz konusu değildir. Rusya, Birinci Dünya Savaşı Almanya'sının bile yüzyüze kalmadığı ciddi yapısal sorunlara sahiptir. Konu ile ilgili olarak bkz.: Ole DIEHL, "Eastern Europe as a Challenge to Future European Security", European Strategy Group ed., *Challenges and Responses to Future European Security: British, French and German Perspectives*, (Brussels: European Strategy Group Publications, 1993), s.23.

⁴ Rusya Federasyonu'nun bugün eski Sovyetler Birliği bölgesiyle karşılıklı istek ve eşitliğe dayalı olarak yeniden bütünleşmesi gereğini savunan Rusya Dışişleri Bakanı Andrei Kozyrev, Rusya'nın Bağımsız Devletler topluluğu (BDT) içindeki konumunu Fransa ve Almanya gibi ülkelerin Avrupa Topluluğu (AT) içindeki iktisadi liderliğine benzetmektedir. Bkz.: Andrei KOZYREV, "The Lagging Partnership", *Foreign Affairs*, May/June 1994, s.64 ve Zbigniew BREZEZİNSKÍ, "The Premature Partnership", *Foreign Affairs*, March/April 1994, s.73-75.

ve eski V.P. müttefiklerinin kendisine karşı olan veya olabilecek ittifaklara girmesine engel olma yolunda doğal bir hakkı ve eski Sovyetler Birliği topraklarında gerçekleştirilecek barışı korumak için operasyonlarında özel bir sorumluluğu bulunduğunu ifade eden siyasetin⁵ batılı müttefikler arasında kaygılar uyandırmadığı da söylenmek istenmemektedir. Örneğin, Rusya'nın BDT sınırlarında barışı koruma adı altında Gürcistan ve Ermenistan'dan sonra Azerbeycan'da da asker konuşlandırmak istemesi bölgeye olan coğrafi yakınlığı ve tarihsel bağları nedeniyle Türkiye'de ciddi endişelere neden olmaktadır.

Güneydeki kriz hattına bakıldığında ise, burada yer alan ülkelerin kendi içlerinde bölünmüşlükleri nedeniyle batı ittifakına, bu ittifakın tüm üyelerini sıkı askeri bağlarla kenetleyecek derecede güçlü bir tehdit yöneltmelerinin çok daha zor olduğu söylenebilir. Örneğin, bir Arap dünyası, kendi içinde pek çok çekişme ve çatışma unsuru barındırdığından batı ittifakına karşı birarada hareket edebilecek nitelik ve güçten yoksundur. Bu ülkelerin olsa olsa batılı müttefiklerden bir veya birkaçının doğrudan güvenliğine yönelik tehditlerde bulunabileceği varsayılabilir.

The Collapse of 'The West'

⁵ Bkz.: Mark Smith, "Pax Russica= Russia's Monroe Doctrine", Whitehall Papers (RUSI), 1993.

Ayrıca, her kriz hattıyla da ilgili olarak batı güvenlik sisteminin karşı karşıya olduğu sorunların, doğrudan ve açıkça tanımlanabilen tehditlerden ziyade coğrafi anlamda yaygın, tam olarak tanımlanması ve önceden belirlenmesi zor olan çok cepheli ve çok yönlü birtakım güvenlik risklerinden oluştuğu gözlemlenmektedir⁶, Doğuda, eski V.P. ve Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkmasıyla yüzeye çıkan ve bugün bu ülkelerin genelde yaşadıkları demokratikleşme ve iktisadi liberalizme geçiş sorunlarıyla da birleşen, etnisite ve aşırı milliyetçilik sorunları, dağılan Sovyetler Birliği silah, teknoloji ve askeri personelinin denetimiyle ilgili sorunlar, güneyde ise, müttefiklerin iktisadi çıkarlarının zedelenmesine neden olan gelişmeler, nükleer ve kimyasal silahların yayılımı, İslami radikal akımlar gibi sorunlar bu güvenlik risklerinin başını çekmekte⁷ ve bunlara her iki kriz hattında da görülebilecek göç sorunları, ekolojik sorunlar ve uluslararası terörizm gibi konular eklenmektedir.

Söz konusu güvenlik riskleriyle ilgili dikkat çekici bir diğer nokta, bunların büyük bir kısmının daha sonra askeri boyut kazanacak dahi olsa bugün için askeri olmayan sorunlarla ilgili oluşudur. Doğu Avrupa'daki iktisadi ve sosyal kaos ve de kitlesel göçler askeri olmayan güvenlik risklerinin örnekleridir. Bu ve benzeri askeri olmayan risklere ve onların iktisadi, demokratik ve kültürel kaynaklarına en uygun cevabı verecek kurumlar halihazırda muhafazasına çalışılan batı güvenlik sistemi de olmayabilir. Askeri olmayan riskleri cevaplamada, diplomatik, siyasal temaslar, iktisadi yardım ve önlemler ve de insan haklarına saygının desteklenmesi gibi askeri olmayan araçlar ön plana çıkmaktadır⁸. Hatta, bu noktada, iktisadi ve siyasi yönü ağır basan Avrupa Topluluğu (AT) gibi bir kurumun güvenliğinin askeri olmayan yönleri açısından daha etkin bir araca dönüşebileceği bile düşünülebilir. Zaten askeri olmayan risklerin bazılarını ve hatta silahların yayılımı gibi bir askeri riski bile cevaplayacak birtakım kurumlar

⁶ Bkz.: "The Alliances Strategic Concept", North Atlantic Council, Rome, November 7-8, 1991, (Brussels: NATO Office of Information and Press Publications, 1991), s. 4-5.

⁷ Güneyle ilgili sorunlar hakkında detaylı bilgi için bkz.: Mark CURTIS, "West European Security and the Third World" European Strategy Group ed., Challenges and Responses to Future European Security: British, French and German Perspectives, (Brussels: European Strategy Group Publications, 1993), s.69-111.

⁸ Karel De Gucht, "Future Relations Between the European Union, WEU and the Atlantic Alliance", European Parliament Session Documents, No.A3-0041/94, January 1994, s.13-14.

halihazırda mevcuttur.Uluslararası Atom Enerji Ajansı'nın bulunduğu gibi.

Üstelik, askeri olmayan güvenlik risklerinin birçoğunun ittifak üyelerine etkisi farklı düzeylerde olacaktır (bazı müttefiklerin bunlardan hiç etkilenmemeleri de olasıdır). Örneğin, Cezayir'de İslam Devrimi ve bunun sonucu doğabilecek geniş çaplı kitlesel göç olasılığı diğer NATO müttefiklerini Fransa kadar ilgilendirmeyebilir. Tüm tarafları aynı oranda durumlarda, ilgilendirmeyen, çıkarları en çok zedelenen taraf veya tarafların, uzun bir karar alma sürecini bekleyecekleri yerde, soruna ittifak çatısı dışında ikili ya da tüm ittifak üyelerinin katılmadığı çok taraflı başka araçlarla çözüm bulmaya yönelmeleri çok muhtemeldir.

Askeri güvenlik risklerine, özellikle de doğu hattındaki risklere bakıldığında ise, bunların en korkulan tarafının, istikrarsızlık kaynağı olan ülkeler arasında veya içinde çıkabilecek sorunların giderek batı Avrupa ülkelerini de taraf olmaya ve karışmaya iterek onları çatışmaya sürükleyebilme olasılığıdır. Bir bakıma, batı ittifakının Avrupa'da süren varlığını "1914 sendromunun"⁹ yeniden yaşanmasını önleme isteği ile açıklamak mümkündür. Bugün, pek çok ülke, bölge ve halk oldukça karmaşık karşıt ilişkilerine ve ad-hoc ittifak ve koalisyonlara girme durumundadır¹⁰. Böyle bir ortamda, bir ek tehlike NATO'nun çözülmesinin bazı NATO müttefikleri arasındaki görüş farklılıklarını ya da sorunları yüzeye çıkarabilme olasılığıdır. Sorunları belirginlenen ülkeler arasında çatışma olasılığı artarken, bunların, birbirlerine karşı birtakım ittifaklara yönelmeleri de mümkündür. Türk-Yunan ilişkileri buna bir örnek olarak verilebilir. İki kutuplu uluslararası sistemin çözülmesiyle bu iki ülke arasındaki sorunların belirginleşmiş olduğu dikkat çekmektedir. Bir de bunlara NATO'nun çözülüşü eklenirse, bir yandan Türkiye-Yunanistan arasındaki silahlı bir çatışmaya sürüklenmesi olasılığı diğer yandan ise bu iki müttefikin Makedonya ile ilgili olası bir krizde karşıt koalisyonlarda yer alma olasılığının artacağı düşünülebilir¹¹.

⁹ "1914 Sendromuyla" zincirleme tepkilerle denetimden çıkan bir krizin Avrupa'da tekrar bir büyük savaşa yol açması kastedilmektedir. Bkz.: Edward MORTIMER, "European Security After the Cold War", Adelphi Papers, No.271, (London: Brassey's for 11ss, 1992). özellikle II.Bölüm.

¹⁰ De GUCHT, op. cit., s.14.

¹¹ Makedonya ile ilgili olası bir krizin Yunanistan, Arnavutluk ve Türkiye'yi de içine alacak şekilde büyüyeceğini ve hatta I.Dünya Savaşı öncesi Balkan Savaşları benzeri bir geniş çaplı bölgesel çatışmaya yol açabileceğini düşünenler bulunmaktadır. Örneğin, bkz.: Diehl, op. cit., s.33.

Doğu ve güney kriz hatlarında istikrarı sağlamak için batı güvenlik sisteminin başvuracağı yollardan biri kuvvet kullanımı, diğeri ise, ittifakın özellikle de doğu kriz hattındaki ülkeleri de kendi bünyesine alacak şekilde büyümesidir. İlk olarak kuvvet kullanımını ele alırsak NATO Brüksel Zirvesi sonrasında ittifak açısından alan-ıçi alan-dışı ayırımı ortadan kalktığı, yani yasal olarak da ittifakın alan-dışı müdahalelerde bulunabilecek bir konuma geldiği görülmektedir. Diğer taraftan barışı koruma ve temin operasyonları eskisinden farklı bir askeri yapılanma ve düzenleme gerektirse de mevcut teknik ve operasyonel imkanlar ve geçmişteki tecrübeler NATO'ya önemli bir potansiyel sağlamaktadır. Bugün ittifakın askeri müdahalelerde bulunabilmesi önündeki en önemli engel, askeri-stratejik ve teknik konular değil, siyasal uyum, destek ve kararlılık gibi konulardır. NATO, geçmişte, V.P.'nin yarattığı tehditleri caydırmada ve bunlara karşı ittifak üyelerini korumadaki gücü, etkinliği oranında da meşru olmuştur. Bugün ise, tersine, etkin olabilmesi, öncelikle, içte ve dışta meşruiyet kazanmasına bağlıdır¹². Bir diğer deyişle, yapılacak eylemin haklılığı ve bunun ittifak çatısı altında gerçekleşmesinin gerekliliği konusunda müttefikler arasında uzlaşılmalı ve belli oranda da uluslararası kamuoyunun desteği sağlanmalıdır.

İç meşruiyet hem Anglo-Amerikan uzlaşmasını hem de batı Avrupalı müttefiklerin kendi içlerinde belli bir siyasal uyuma sahip olmalarını içermektedir. Geçmişte eski Sovyetler Birliği'nden gelebilecek topyekün bir sürpriz saldırıya karşı müttefiklerin korunması konusunda uzlaşılması için çok az bir diplomasi gerekirken şimdi ulusal bağımsızlık ve toprak bütünlüğünün korunmasından çok daha geniş kapsamlı birtakım çıkarları savunmaya karar verilmesi için farklı siyasal görüşlere sahip başkentler arasında ciddi diplomatik çabalar gerekmektedir¹³.

İç meşruiyetin elde edilmesini zorlaştıran en önemli faktör NATO ile Batı Avrupa Birliği (BAB) arasındaki ilişki ve bunların gelecekteki stratejik rolleri hakkında

¹² Alexis SEYDOUX, Jerome PAOLINI, "From Interbloking to Institutional Evolutionism", European Strategy Group ed., Challenges and Responses to Future European Security: British, French and German Perspectives, (Brussels: European Strategy Group Publications, 1993), s. 193-194

¹³ Willem Van EEKELEN, "The Changing Dimensions of European Security", 4. Uluslararası Antalya Güvenlik ve İşbirliği konferansı'nda dağıtılan tebliğ, Antalya, 14-17 Ekim 1993, s.3.

yaşanan belirsizliktir. Bu konuda, birbirinden oldukça farklı iki yaklaşımın çekiştiği görülmektedir. Başını ABD ile İngiltere'nin çektiği ve de bir çok BAB üyesi ülke ve BAB üyesi olmayan diğer NATO müttefiklerince desteklenen (Türkiye de bu yaklaşımı desteklemektedir) "Atlantik yanlısı yaklaşım"a göre, güvenlikle ilgili konularda etkin olabilecek bir Avrupa kimliğinin geliştirilmesi Atlantik dayanışmasına katkıda bulunacağı oranda anlamlıdır¹⁴. bundan böyle amaç, eşitler arasında yeni bir ittifakın yaratılmasıdır. 1990 AT/ABD ilişkileri Deklarasyonunda, "AT/ABD ilişkisinin eşitlikçi bir zeminde güçlendirilmesi ve böylelikle de Avrupa ve Dünyadaki istikrarın devamına ve siyasal ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulması"¹⁵ gereğine işaret edilmesi bu yaklaşımın bir ifadesidir. Ancak, burada, eşitlikçi bir ilişkiyle kastedilen, daha ziyade NATO içinde Avrupalı müttefiklerin kendi savunmalarıyla ilgili daha fazla sorumluluk almaları yolundaki eski argümandır. Gerçek anlamda bağımsız bir Avrupa savunma kimliğinin yaratılması konusundaki çabaların tehlikeli bulunan yanı ise, bu tür bir eğilimin ABD'nin Avrupa'daki tüm kuvvetlerini geri çekmesine ve böylece ciddi bir güvenlik boşluğu doğmasına yol açma olasılığıdır¹⁶. Avrupa'daki Amerikan askeri varlığı (en düşük düzeylerde bile olsa) yaşanan bu değişim döneminde istikrarın sağlanması açısından hayati addedilmektedir. Amerika'nın Avrupa'da süren varlığı sadece Avrupalıların yeni risklere karşı Atlantığın desteğini aldığı için bir ifadesi değil, aynı zamanda da, Fransa, Almanya gibi eski karşıtların uyumlulaştırılması ve müttefiklerin savunma bütçelerindeki azalışın önlenmesi açısından da fevkalade önemlidir. Bu yaklaşıma göre, NATO, Amerika'nın Avrupa'daki savunma ve güvenlik varlığının bir aracı olmaya devam etmeli ve aynı zamanda da batılı müttefiklerin özellikle, Ortadoğu gibi yerlerdeki bölgesel çatışmalarla ilgili asli bir istişare forumu olmalıdır¹⁷.

NATO-BAB ilişkisiyle ilgili ikinci bir görüş ise, başını Fransa'nın çektiği ve daha ileri

¹⁴ "London Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance", North Atlantic Council, London, July 5-6 1990, NATO Review, August 1990, s.32-33.

¹⁵ "Declaration on EC-US Relations", Canadian Commission of the EEC, November 23 1990, s.17.

¹⁶ Manfred WORNER, "The Atlantic Alliance in the New Era", NATO Review, No.39 (1), February 1991, s.7.

¹⁷ Robert B. ZOELLICK, "The New Europe in a New Age=Insular, Itinerant or International?, Prospects for an Alliance of Values", United States Department of State, (Washington, D.C.: Bureau of Public Affairs, 1991), s.3.

düzeyde bir Avrupa bütünleşmesi arzulayan Avrupalı devlet adamlarınca da destek gören "Avrupa bütünleşmesi yanlısı bir yaklaşımdır". Bu yaklaşım içinde, BAB'ın gelecekteki rolünün, 7 Şubat 1992'de Maastricht'de imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması'yla (Maastricht Antlaşması) yaratılan siyasal birliğin bir organı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Güvenlik ve savunma konularında ortak siyasetlerin ortaya konmasına geçilmediği ölçüde Avrupa bütünleşmesinin tam olarak gerçekleşmeyeceğine inanılmaktadır¹⁸. 1998'da BAB Birliğin entegre bir parçası haline geldiğinde onun savunma kolu olacaktır¹⁹. Burada istenen bağımsız bir Avrupa Birliği'nin çok daha gevşek bağlarla ABD ve Kanada ile ilişkilendirilmesidir. Bir bakıma bu, bir tarafta Avrupa Birliği'nin diğer tarafta ise, ABD ve Kanada'nın yer aldığı iki kutuplu bir ittifakın da ifadesidir. Ancak Maastricht 'de BAB ile geleceğin Avrupa Birliği arasında bir bağ kurulmuşsa da, BAB'ın bağımsız Avrupa savunma siyasetinin bir aracı olup olmayacağı konusunun İngiltere'nin ısrarları sonunda 1996'da toplanacak hükümetlerarası konferansa ertelendiği görülmektedir.

NATO-BAB ilişkisinin ve rol ayrımının açıkça ortaya konmasındaki zorluklar, 1991 baharında yugoslavya'da iç savaşın başlamasıyla batı güvenlik sisteminde ciddi birtakım zayıflıklara neden olmuştur. Bu zayıflıkların ilki, başlangıçta, krize yapılacak mübadelenin hangi ittifak çatısı (NATO mu BAB mı?) altında gerçekleşmesi gerektiği konusunda uzlaşma sıkıntısından doğan eylemsizliktir. Çatışmanın birinci safhasında, (Haziran 1991'den 1992 sonunda Slovenya ve Hırvatistan'ın AT tarafından tanınmasına kadar olan dönem) Eylül ayında, Fransa'nın Sırp, Hırvatlar ve Slovenler arasındaki çatışmaya BAB çatısı altında müdahale önerisi, İngiltere'nin Balkanlara karışma korkusu kadar, NATO ile kıyaslandığında BAB'a böyle bir öncelikli rol verilmesini istememesi sonucu da gerçekleşmemiştir. Çatışmanın ikinci safhasında (yani Sırp operasyonlarının Bosna-Hersek'e uzanmasından itibaren) ise, bu kez Amerika'nın Balkanlarda kendine yönelik bir tehdit algılamasının zayıflığına ek olarak Fransa ve diğer bazı Avrupa devletlerinin NATO'ya böyle bir önemli işlev vermedeki tereddütleri müdahale imkanını ortadan kaldırmıştır. Nihayet Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin 26 Şubat 1992 tarihli ve 743 no.lu kararı ile B.M. Koruma Kuvveti oluşturulması kararını takiben, Mayıs 1992'de, Sırbistan'a ambargo

uygulanmasına ve Ağustos 1992'de ise insani yardımları korumak için gereğinde kuvvet kullanımına imkan verecek yetkilerin tanınmasına geçilmiştir. Ancak bu sefer de NATO-BAB ilişkisindeki belirsizliğin yarattığı zayıflığın ikinci yönü ortaya çıkmıştır: Her ikisi de adeta birbirleriyle rekabet eder tarzda Adriyatik'teki ablukaya katkıda bulunmak istemişlerdir. Sıra, Bosna-Hersek'deki insani yardım konvoylarını korumaya geldiğinde de yine ayrı ayrı, önce BAB (5 bin kişilik) daha sonra da NATO tarafından bin kişilik kuvvetin B.M. emrine verildiği görülmektedir²⁰.

Bugün Batı güvenlik sisteminde görülen bu zayıflıkları giderme yolunda daha uzlaşmacı bir görüşün ağırlık kazandığı ve iki ittifak arasında işbirliği ve koordinasyon artırılmasına çalışıldığı görülmektedir. Yani bir bakıma artık BAB'ın NATO'nun bir parçası mı yoksa Avrupa Birliği'nin savunma kolu mu olacağı yolundaki tartışmalar yerini çok daha ortayolcu bir yaklaşıma bırakmıştır: BAB hem NATO'nun önemli bir parçası hem de Avrupa Birliği'nin savunma kolu olacak, yani her iki örgüt arasında bir köprü işlevi görecektir. Bu amaçla, pratik düzeyde, iki örgüt toplantılarının aynı zamanda yapılması, çalışma metodlarının uyumlaştırılması gibi yollarla yakın bir çalışma ilişkisi geliştirilmeye çalışılmaktadır²¹. Ayrıca, yine bugün NATO ve BAB'ın gelecekteki misyonları arasında belirgin bir ayrımın gidilmemişse de BAB'ın NATO ile aynı anda benzeri eylemlere girilmesinin ve adeta rekabet eder bir konuma gelmesinin engellenmesi hususunda birtakım kurallar geliştirildiği görülmektedir. NATO Antlaşması'nın 5. maddesine girmeyen yani müttefiklerin ortak savunmalarıyla ilgili olmayan çeşitli güvenlik sorunlarını cevaplamada Brüksel Zirvesinde müttefiklerce oluşturulması kabul edilen Birleşik Müşterek Görev Kuvvetleri (BMGK) (Combined Joint Task Forces=CJTF) gereğinde NATO gereğinde de BAB gibi bir Avrupalı ittifakın kullanımına sunulacaktır. NATO kuvvetlerinin Avrupa komutası altında kullanılabilmesi için bu eylemin tüm NATO müttefiklerince onaylanması ve NATO çatısı altında bir müdahalenin gerçekleştirilmesinin düşünülmemesi gerekmektedir. Böylelikle gerektiğinde Avrupa güvenlik ve savunma kimliği NATO'dan ayrılabilir olsa da ayrı bir varlık ("seperable but seperate") olmayacaktır²².

NATO'nun iç meşruiyetle ilgili sorunları şimdilik NATO-BAB ilişkisinde

¹⁸ Julia A. MYERS, " The Western European Union=Pillar of NATO or Defense Arm of EC?", London Defense Studies, No.16, 1994, s.32-36.

¹⁹ SEYDOUX, PAOLINI, op. cit., s.187.

²⁰ SEYDOUX and PAOLINI, op. cit., s.191-192.

²¹ MYERS, op. cit., s.39-40.

²² Les Aspin, "New Europe, New NATO", NATO Review, February 1994, No.1, s.13-16.

düğümlenmiş gözükürken, batının karşıtı olan doğunun ortadan kalktığı günümüzde, batılı müttefiklerin çıkarlarını koruma adına yapılan müdahalelerin uluslararası topluluk gözünde (özellikle de güney açısından) batılı bir askeri hükümlanlık olarak algılanma tehlikesi, NATO'nun etkin olabilmesi için uluslararası topluluğun da belli bir ölçüde desteğini almasını gerektirmektedir. NATO'yu güneyde B.M. doğuda ise Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) çerçevesinde hareket etmeye zorlayan da budur²³. Körfez krizi ile Yugoslavya iç savaşı kıyaslandığında, Körfez'de uluslararası meşruiyetin eksik olduğu; birkaç müttefik arasındaki ikili anlaşmalarla hareket edildiği görülmektedir. Yugoslavya'da ise, tersine, Anglo-Amerikan uzlaşısı elde edilmemiştir. Bir diğer deyişle, ilkinde uluslararası meşruiyet diğesinde ise iç meşruiyet eksikliği söz konusudur. Olası bir askeri müdahalenin NATO çatısı altında gerçekleştirilmesi konusunda tarafları uzlaşmaya itecek en önemli faktör, gerçek anlamda güvenliklerin olmasa da çıkarlarının tehdit altında olduğuna yönelik bir algılamaya sahip olmalarıdır. Körfez Krizinin eski Yugoslavya'da halen yaşanmakta olan iç savaşla karşılaştırılması kuşkusuz çıkar faktörünün önemini de ortaya koymaktadır. Körfez Savaşı'nda petrol rezervlerinin güvenceye alınması, İsrail'in güvenliğinin sağlanması ve Irak'ın nükleer eşığe ulaşmasının engellenmesi yolundaki ciddi kaygılar bu uzlaşmayı mümkün kılmıştır²⁴.

Kriz hatlarına giren sorunlu bölgelerde, özellikle de doğuda, düzen ve istikrarın sağlanmasının bir diğer yolu da bu ülkelerin bir şekilde ittifak bünyesine sokulmasıdır. NATO'nun Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK)²⁶ daha sonra da Barış için Ortaklık (BİO)²⁷ girişimleri bu siyasetin ifadeleridir. Bu

²³ SEYDOUX and PAOLINI, *op. cit.*, s. 178.

²⁴ *Ibid.*, s.179.

²⁶ Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK), NATO'nun dağılan V.P. üyesi ülkelerle oluşturduğu bir işbirliği forumu niteliğindedir. Yılda iki kez dışişleri ve savunma bakanları düzeyinde toplanan ve 16 NATO ülkesi ile 22 eski Doğu Bloğu ülkesini biraraya getiren KAİK siyasi, askeri ve çevre konularında taraflar arasında danışma ve görüş alışverişi işlevi görmektedir.

²⁷ KAİK'in askeri ve güvenlik boyutu olarak ifade edilen Barış İçin Ortaklık (BİO) anlaşmasını NATO müttefikleriyle eski Doğu Bloğu ülkesi 22 KAİK üyesinden, 18'i imzalamış bulunmaktadır. Ayrıca, tarafsız üç ülke, İsveç, Finlandiya ve Slovenya da anlaşmaya üye olan ülkeler arasında yer almaktadır. Rusya'nın kendisine ayrıcalıklı bir statü verilmesi ve KAİK'in NATO'nun üzerinde, AGİK'in ise KAİK üzerinde yer almasına yönelik teklifleri reddedilmiştir.

girişimler batılı müttefiklerle eski V.P. ve Sovyetler birliği ülkeleri arasındaki siyasal işbirliği ve diyalog açısından olduğu kadar (belki de daha fazla oranda) bizzat yeni katılımcıların kendi aralarındaki uzlaşmazlık ve çekişmelerin yatıştırılması ve demokrasinin pekişmesi açısından önemli addedilmektedir²⁸. Ancak bu oluşumların yeni katılımcıların kendi içindeki gerilim ve silahlı çatışmaları ciddiyetle ele alıp çözümler üretmede başarılı olduklarını söylemek pek mümkün değildir. Örneğin, KAİK ne Azeri-Ermeni Savaşı ne de Gürcistan-Abhazya sorunu karşısında bir etkinlik gösterebilmiştir. Diğer taraftan özellikle BİO çerçevesinde, Doğu Avrupa'lı ülkelerde savunma planlanması, ortak askeri eğitim ve tatbikatlarda bulunulması ve de bu ülkelerin NATO'nun ortak savunma ile ilgili olan 5. maddesi dışında kalan sorunlarda BMGK bünyesinde barışı koruma operasyonlarına katılımı öngörülmeyle birlikte, bu forumlar NATO bünyesinde yeni ortakların en fazla ilgi duydukları şeyler olan sıkı bağlara sahip bir askeri paktın içine girme ve bu paktın güvenlik garantilerine sahip olma hakkını onlara sunmaktan oldukça uzaktır. Ancak, bu ülkeleri, gerçek anlamda, NATO bünyesine almak sıkı bağlara sahip bir savunma örgütünün de -facto bir kolektif güvenlik örgütüne dönüşmesi anlamına da gelecektir ki, bu süreçte karşılaşılabilecek askeri entegrasyon zorlukları bir yana böyle bir örgütün karar almada etkin bir işleyişe nasıl kavuşturulacağı sorusuna kolaylıkla cevap bulunamamaktadır. Dar anlamda, "her üye ülkenin sistemin içindeki devletlere yönelik herhangi bir saldırganlığa karşı duracağını vaadettiği" düzenlemeleri içeren kolektif güvenliğin en önemli dezavantajları, bir taraftan sistem içinde olası bir saldırganca karşı tüm üyeler tarafından korunacağına inanan ülkelerin kendi savunmalarına gereken önemi vermemeleri, diğer taraftan ise, bir kriz anında doğrudan tehdit edilmeyen ülkelerin bu vadelerini yerine getirmekte zorlanmalarıdır. Kolektif güvenliğe yönelik bir diğer önemli eleştiri ise, bunun gerçek anlamda elde edilmesinin tüm üyelerin uluslararası statükoyu kabul etmesini gerektirmesi, ancak bu durumda da kolektif güvenliğe ilişkin askeri yapılanmalara ihtiyacın oldukça azalmasıdır²⁹.

²⁸ Hatta bu konuda Türk-Yunan uzlaşmazlığının belli bir oranda yatıştırılmasında ve Portekiz, İspanya, Yunanistan ve Türkiye'de demokrasinin pekişmesinde NATO'nun oynadığı rol örnek olarak gösterilmektedir. Bkz.: ASMUS, KUGLER and LARRABEE, *op.cit.*, s.30-36.

²⁹ Charles L.GLASER, "Why NATO is Still Best" *Global Issues in Transition*, U.S. Information Agency, No.5, November 1993, s.21-22.